

УДК 070:284(477)

БАЗОВІ ДЖЕРЕЛА ПРОТЕСТАНТСЬКОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ УКРАЇНИ

Максим БАЛАКЛИЦЬКИЙ

*Київський національний університет ім. Т. Шевченка,
вул. Володимирська, 64, Київ, Україна, 01601,
e-mail: tmk@univ.kiev.ua*

Базовими джерелами протестантської журналістики України є Біблія, соціальні концепції, церковні устави і посадові інструкції медійників.

Ключові слова: комунікація, протестант, джерело, медіа, комунікант.

Одним із глобальних процесів сучасного світу є медіатизація релігійного життя, коли релігії через медіа повертаються в публічний простір постсекулярних держав. Репрезентабельним матеріалом для вивчення цього явища є ЗМК українських протестантів.

Вивчення протестантських медіа неможливе без студіювання нормативної бази протестантських комунікантів, без розуміння ідеологічної основи їхньої діяльності.

У відомих нам працях з протестантської комунікації цей аспект теми не проаналізовано.

Можна перелічити не так багато документів, котрі б визнавалися бодай основними протестантськими течіями. Засадничий плюралізм, свобода совісті унеможливило з'яву корпусу директивних приписів. Наявні джерела утворюють дві прозорі групи – сакральний текст Біблії та нечисленні церковні документи з журналістської роботи.

Складно назвати протестантських авторів, які б прямо чи побічно не покликалися на Святе Письмо. Протестантське розуміння біблійного вчення тотожне багатовіковій традиції богослов'я цих конфесій, яку несла вмістити в окремий параграф роботи з нетеологічної спеціальності. Тому пропонуємо нашу версію біблійного погляду на комунікаційні процеси.

Біблія в історії людства виокремлює три принципові стадії: нетривале перебування першої людської пари в земному Едемі, період від гріхопадіння до другого пришествя Христа та вічне життя спасених у Небесному Єрусалимі. Бог від початку покладає на людину повноту відповідальності за її моральний вибір. Зазначено, що цей вибір Адам і Єва зробили на користь моральної та, як з'ясувалося, фізичної, екзистенційної автономії. Бог визнає це їх право. Наслідком стає неможливість особистого спілкування з Творцем віч-на-віч, під чим насамперед розуміють неможливість *бачити* Бога: «людина не може побачити Мене і жити» (Вих. 33:20). Єгова «ховається» за лаштунки історії, невидимо провадячи тих, хто вірить у Нього. Натомість *слухання* Божого голосу й *послух* йому

постає головним змістом і виявом рятівної віри: «Слухай, Ізраїлю: Господь, Бог наш Господь один! І люби Господа, Бога твого, усім серцем своїм, і всією душею своєю, і всією силою своєю! І будуть ці слова, що Я сьогодні наказую, на серці твоїм. І пильно навчиш цього синів своїх, і будеш говорити про них, як сидітимеш удома, і як ходитимеш дорогою, і коли ти лежатимеш, і коли ти вставатимеш. І прив'яжеш їх на ознаку на руку свою, і будуть вони пов'язкою між очима твоїми. І напишеш їх на бічних одвірках дому свого та на (міських – М.Б.) брамах своїх» (Повт. 6:4–9). Як видно з останньої цитати почуте слово має втілюватися у внутрішньому світі людини, у її сім'ї, далі в ближчому середовищі й, нарешті, в громадській діяльності. Відмова слухати Божий голос засвідчує гріховність людини, її бунт проти Бога, остаточним наслідком якого стане огняне озеро (Об'явл. 20) – вічне відчуження від Подателя життя.

Біблія робить акцент на міжперсональній комунікації як такій, що уможливило цілісне спілкування – тут задіяно всі органи сприйняття та є широкі можливості (миттєвого) зворотного зв'язку: «Багато я мав написати до вас, але не схотів на папері й чорнилом. Та маю надію прийти до вас, і говорити устами до уст, щоб повна була ваша радість!» (2Ів. 1:12).

Цим пояснюють нерозбірливість біблійних авторів щодо технічно опосередкованих каналів комунікації. Все, що не передбачає особистого спілкування «устами до уст», вони вважають недосконалими формами зв'язку. Різні комунікаційні епохи минають без особливого впливу на цю установку: усне спілкування часу патріархів, писемна комунікація доби царств і, пізніше, імперій. Біблійний текст побічно згадує різноманітні канали фіксації та передачі соціальних смислів: *матеріали* – воскові, глиняні, металеві, дерев'яні та кам'яні таблички, шкіряні й папірусні звої, покриті вапном каміння, дорогоцінне каміння (Десять заповідей було записано на сапфірових таблицях); *пристрої, інструменти* – чорнило і стилос, різці; *технології запису* – вишивка, малювання літер, писання Божим перстом на сапфіровій плиті, чеканка, продряпування, карбування, видавлювання, та *протистояння носіям шкідливої інформації* – палення чаклунських книжок, руйнування поганських капищ і заборона згадувати імена чужих божеств, вигнання окультистів, нищення військових трофеїв; *професійні комуніканти* – радники, посланці, скороходи, свати, місіонери, проповідники, писці, глашатаї, актори, співці, політичні пропагандисти, пророки, політики, чиновники.

Навіть у Бога є книги: книга пам'яті, книга життя. Книгами користуються на Божому суді. В їх описі технічних деталей обмаль: сказано, що перед використанням ці книги «розгортають» (Дан. 7:10). В Апокаліпсисі йдеться про загадкову книжку, «запечатану сімома печатками» (5:1), що її не дано відкрити смертним істотам. Лише Агнець Божий (Ісус Христос) на підставі Своєї Голгофської жертви виявився гідним зламати печаті й зазірнути у неї. Доступ до цієї інформації постає доказом унікального статусу Христа, що визнається всіма небожителями.

Перешкодами до сприйняття повідомлення можуть бути технології захисту даних (запечатання) та семіотичне шифрування (незнання мови документа, а також невміння витлумачити прочитане). Формальна грамотність не є достатньою для розуміння Господніх таїн; натомість тут важить смирення – готовність слідувати волі Божій.

Якщо розглядати носії інформації як аналог соціальної пам'яті, то необхідність довіряти свої знання зовнішнім носіям є винятково людською рисою. Біблія твердить, що Бог нічого не забуває й не потребує допоміжних засобів для Своїх комунікаційних потреб. Його книги є аналогом договірної угоди, що виготовляється в двох ідентичних примірниках і слугує переліком прав і обов'язків сторін – символом людської, недосконалої природи. Їх функція – компенсувати обмеженість людської пам'яті, котра, своєю чергою, є такою через гріховність = смертність людини.

Біблійне розуміння людської пам'яті є в контексті визначення сутності людського знання й пізнання. Когнітивні та розумові здібності людини ушкоджено її розривом із Богом, тимчасовим, транзитивним характером її земної мандрівки від народження або у Божу вічність, або у гріховне небуття: «Коли я *говорю мовами людськими й ангольськими*, та любові не маю, то став я як мідь та дзвінка або бубон гудячий! І коли маю дара пророкувати, і *знаю всі таємниці й усе знання*, і коли маю всю віру, щоб навіть гори переставляти, та любові не маю, то я ніщо! <...> Ніколи любов не перестає! Хоч *пророцтва* й існують, та *припиняється*, хоч *мови* існують, *замовкнуть*, хоч існує *знання*, та *скасується*. Бо ми *знаємо частинно*, і *пророкуємо частинно*; коли ж досконале настане, тоді зупиниться те, що частинне. <...> Отож, тепер *бачимо ми ніби у дзеркалі, у загадці*, але потім обличчям в обличчя; *тепер розумію частинно*, а потім пізнаю, як і пізнаний я» (1 Кор. 13:1–3, 8–10, 12. Тут і далі в цитатах курсив мій – М.Б.). Можливість у вічності розмовляти з Богом віч-на-віч скасує і часткове відання, і потребу в комунікаційних засобах.

Проблема гріха лежить у сфері не знаття, а волі. Біблія твердить, що кожна людина має достатньо знань, щоб знайти шлях до Бога: «гнів Божий з'являється з неба на всяку безбожність і неправду людей, що правду гамують неправдою, тому, що те, *що можна знати про Бога, явне для них, бо їм Бог об'явив*. Бо Його невидиме від створення світу, власне Його вічна сила й Божество, *думанням про твори стає видиме*. Так що нема їм виправдання» (Рим. 1:18–20). Базовою проблемою людської комунікації є не дефіцит знань, а «зіпсуте гріхом» серце людини, котра під належним існуванням розуміє відсутність дійсної комунікації з Творцем. У спілкуванні з Богом саме людина «ухиляється від розмови». З цих міркувань протестантські церкви пропонують неофітам передусім виголосити молитву каяття – відновити нормативну комунікацію з Всевишнім.

Біблія – єдиний документ, авторитетний для всіх протестантів. Sola Scriptura – один із базових принципів протестантської традиції, збережених дотепер. Також це єдиний документ, *по-справжньому* авторитетний для послідовників цього напряму християнства. Біблія є джерелом богословських ідей, практики церковної роботи й повсякденного життя вірних. Підкреслення пріоритетності цієї книги над іншими каналами інформації є неодмінним компонентом протестантського благочестя. Ось фрагмент передмови до збірки богословських творів сучасного протестантського журналіста й громадського діяча: «головною цінністю для мене залишались, залишаються й залишаться Триєдиний Бог Єгова і Святе Письмо – Біблія. Точніше – мої особисті стосунки з Ним і моє особисте вивчення Книги. Саме регулярні молитви і читання Біблії, а також певний досвід привели до написання цієї книги» [1, с. 8].

Інші документи, підготовлені протестантами, мають дорадчий, рекомендаційний характер, є «надбудовою» в когнітивному діалозі вірних зі Святим Письмом.

«Основи соціального вчення Церкви адвентистів сьомого дня» (2002) фіксують позитивні наслідки поширення ЗМК. Медіа привели «до повсюдного визнання прав людини на свободу совісті та свободу слова» [2, с. 194], спричинили руйнування культурних та ідеологічних бар'єрів. Різноманіття світу виховує толерантність і розуміння необхідності усвідомленого вибору. З погляду церкви, головне призначення ЗМК – поширення євангельського вчення. Слово як інструмент Божої творчої сили «не повинно бути засобом пропаганди зла і обману» [2, с. 195]. Тут знаходимо й критику світських медіа – твердження про необхідність журналістам мати моральні критерії, культуру й практику розумного самообмеження, внутрішній моральний досвід. Автори документа радять не використовувати гріховні прагнення людини для маніпулювання нею, засуджують «використання ЗМІ для поширення наклепів, насадження духу нетерпимості, ворожнечі, релігійного чи політичного екстремізму» [2, с. 197], постулюють принцип невтручання церкви в політичну боротьбу. Свободу слова вони розуміють як свободу для життя відповідно до Божих заповідей.

Роль церковних відділів інформації – взаємодія зі світськими ЗМІ, що не применшує права інших членів церкви й пасторів використовувати медіа з богоугодними цілями: «При відповідальному ставленні до такого співробітництва ініціатива, що походить від окремих віруючих, є виключно важливою та корисною. Надаючи інформацію про життя й діяльність Церкви як світським, так і заснованим Церквою ЗМІ, церковні служителі й члени Церкви сприяють тим самим відкритості суспільства». У медіасередовищі, переповненому негативною інформацією, християни можуть бути носіями добрих новин: «Вістка про Спасителя, заснована на євангельському вченні та особистому духовному досвіді вірника, завжди буде найкращою та найактуальнішою новиною в усі часи» [2, с. 196–197].

«Основи соціальної концепції Російського об'єднаного Союзу християн віри євангельської» (2002) мають більш прагматичний характер. Там сказано, що дана конфесія поважає зусилля медійників з інформування громадськості щодо подій у світі. Позитивними принципами цієї роботи автори документа вважають «розкриття позитивних ідеалів, а також боротьбу з поширенням зла, гріха й пороку. Неприйнятними є пропаганда насильства, ненависті, національної, соціальної та релігійної ворожнечі, а також гріховна експлуатація людських інстинктів, у тому числі з комерційною метою».

Цілі співробітництва із ЗМІ майже ті самі: нести Євангеліє різним прошаркам суспільства, а також заохочувати інтерес світських кіл до різних сторін церковного життя й культури. Є й відмінні: заявлено можливість християнам працювати у світських медіа, «доносячи до суспільства ідеї християнської моралі» [3, с. 12], а також наявність і функції власних ЗМК конфесії. Ці стосунки передбачають обоюсторонню відповідальність щодо надання та висвітлення погляду церкви на суспільні питання.

В останній частині цього пункту йдеться про причини й шляхи розв'язання можливих конфліктів у взаєминах церкви та світських ЗМІ. Вони можуть бути спричинені неточною чи спотвореною інформацією про церковне життя, згадуванням її в нена-

лежному контексті, змішуванням особистого погляду автора з громадською позицією. Принциповими розбіжностями названо богозневагу, інші прояви блюзнірства, свідоме систематичне перекручення відомостей про діяльність конфесії, явні наклепи на церкву та її служителів, і наголошено, що спірні моменти мають бути вирішені відповідно до державного законодавства.

«Соціальна позиція протестантських церков Росії» (2003) демонструє посилення уваги протестантів до суспільного життя. Пункт про церкву і (світські) ЗМІ наслідує структуру згаданих документів. Підкреслено, що «ЗМІ є не тільки джерелом інформації, але й інструментом формування суспільної свідомості, моральних і світоглядних установок особистості». Фраза про аполітичність церковних організацій набула такої форми: «Виключається участь священнослужителів через ЗМІ в політичних заходах».

Активніша позиція церков помітна в такому твердженні: «Церкви можуть відмовитися від заяв із будь-яких питань у тих ЗМІ, спрямованість яких суперечить нормам християнської етики (наприклад, пропаганда пороку, міжлюдської ворожнечі, негативного ставлення до релігійного світогляду). Ми вітаємо об'єктивне критичне ставлення до подій та фактів, але не приймаємо критику, що принижує гідність особистості та руйнує можливість позитивного діалогу». Відтак, протестантські церкви залишають за собою можливість вибіркової співпраці з ЗМІ, фактично захищають своє право на бойкот тих медіа, які переходять межу критицизму. Свободу совісті у ЗМІ, як зазначила Л. Филипівич, тут проголошено незаконною: «загалом публікаціям атеїстичного змісту певно що дорога на сторінки газет, скоріше із-за моди на релігійність і певну боязнь осуду з боку релігійної громадської думки і дещо фаворизованих державою церков, закрита. То ж маємо скоріше в країні не свободу совісті, а свободу віровизнань» [4, с. 99]. Атеїзм проскрибовано. В «Соціальній позиції» уточнено напрями оздоровлення суспільства: «сприяти профілактиці й подоланню різного роду залежностей (наприклад, наркотичної, алкогольної, тютюнової), соціально неприйнятної поведінки. Церков покликано сприяти розвитку соціальної справедливості, захищати права і свободи людини, підтримувати проекти миротворчих місій, міжконфесійну згоду, запобігати всякого роду екстремізму» [5, с. 75].

До внутрішньоцерковних документів належать устави конфесій. Автори уставу адвентистської церкви [6, с. 89–90] радять у кожній громаді створити відділ громадських зв'язків (комунікації [7, с. 377–378]). Його завдання – використання засобів піару та комунікаційних каналів для місіонерської роботи. Сюди входять збір і поширення новин, дружні контакти зі світськими журналістами, постачання їм інформації, поміч у виготовленні церковного медіапродукту. Структура відділу є гнучкою. Залежно від потенціалу громади його функції може виконувати комітет громадських зв'язків або окремий секретар. Комітет спеціалізується на стосунках із пресою, радіо і телебаченням, служителями заочної біблійної школи та внутрішнім середовищем церкви для приготування церковних стендів і реклам, розміщення оголошень конфесії, надання громадським бібліотекам та іншим інформаційним центрам відомостей стосовно церкви АСД. Від секретаря очікують «здорових суджень», організаторських здібностей, уміння позитивно представити церкву, підготувати прес-реліз, знаходити спільну мову з людьми.

Корпоративну документацію протестантських медійників становлять (на прикладі адвентистської церкви): «Стратегія церкви АСД», заяви «Про місію ЦАСД» і «Про етичні принципи роботи Генеральної Конференції» (найвищого адміністративного органу конфесії), вищезазначені «Основи соціального вчення Церкви АСД», Керівництво для керівників відділу інформації (фактично, посадова інструкція), «Пошук віри в інтернеті», «Робота зі ЗМІ» та «Стосунки з мас-медіа», «Дії в умовах кризових ситуацій».

Згідно з Робочим курсом відділу інформації церковних медійників є вимога помагати «посадовим особам і керівництву Церкви у висвітленні їх діяльності та ініціатив перед церковною та громадською аудиторією. Крім того, Відділ роз'яснює посадовим особам характер ставлення громадськості до нашої Церкви. При виникненні кризових ситуацій Відділ також надає необхідні експертні відомості та вказує на способи дій у відповідь». Цебто інформаційна діяльність церкви включає внутрішню комунікацію, зв'язки з громадськістю й кризовий менеджмент. Цей документ описує концепцію, бачення, мету й відповідальність у її досягненні, функції та сферу діяльності відділу, а також указує на необхідність координації зусиль усесвітньої церкви АСД: «Місією Відділу інформації є відкрита, безпечна і сповнена надії інформація. Використання ефективних сучасних технологій та методів її передачі може стати мостом для охоплення різних груп осіб як усередині Церкви, так і поза нею. Метою та баченням Відділу інформації є формування позитивного образу Церкви в суспільстві, щоб її місія, діяльність і благовістя допомогли багатьом стати послідовниками Христа і приєднатися до Церкви. <...> Усі функції Відділу виражаються в контексті основних пунктів стратегії Церкви: єдності, росту церкви та якості життя її членів» [8].

У Керівництві для керівників відділу інформації йдеться про функції зв'язків з громадськістю, їх відмінності від реклами, мотиви використання церквою цієї форми комунікації. На думку авторів інструкції, непрямі форми впливу на світських журналістів мають більшу ефективність. «Ваше завдання – донести інформацію про вашу організацію до журналістів і редакторів так, щоб вони змушені почати їх освітлювати» [9, с. 5], – закликає документ. Вимогами до керівників цього відділу є гнучкість, професіоналізм (найперше – грамотна мова без жаргону, претензій до світських колег і брехні), повага до чужої думки, спірної в тім числі, творчість, поінформованість і чуття такту. Важливо стати корисними для ЗМІ, бути експертами для них, аналізувати, яку послугу досвід церкви може надати суспільству. Для цього доцільно віддзеркалювати й коментувати актуальні тенденції суспільства.

Документ «Дії в умовах кризових ситуацій» [10] аналізує основні фактори ризику для церковної організації, розглядає приклади реальних кризових ситуацій, що спіткали церкву в минулому, називає шляхи їх попередження і подолання. Головними профілактичними діями тут є розвиток стосунків із ЗМІ до настання кризи, участь у роботі професійних об'єднань, централізація вихідного джерела інформації, що дозволить організації говорити «в унісон», використання каналів комунікації, щоб донести свої думки до громадськості, а не лише реагувати на запити журналістів.

Протестанти фактично визнають єдине базове джерело своєї релігійної науки та практики – Біблію. Святе Письмо розглядає технічно опосередковане спілкування як

недосконале, таке, що походить від обмеженої гріхопадінням людської природи. Протестанти вважають масову (журналістську) комунікацію тимчасовим явищем, що, однак, не применшує її значення для церковної роботи. Згідно з розглянутими церковними документами щодо стосунків церкви та ЗМІ, виконання протестантами їх місіонерського завдання охоплює розвиток внутрішньоцерковної комунікації, виправлення неправдивої інформації щодо своєї конфесії, поширеної світськими медіа, налагодження зв'язків із громадськістю, попередження й подолання кризових ситуацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кухарчук Р. Десятка. Быть субъектом, а не объектом / Руслан Кухарчук. – К. : Христианское библейское братство св. ап. Павла, 2009. – 192 с.
2. Основы социального учения Церкви АСД в Украине // Жукалюк Н., Любащенко В. История Церкви христиан Адвентистов седьмого дня в Украине. – К. : Джерело життя, 2003. – С. 115–313.
3. Основы социальной концепции Российского объединенного Союза христиан веры евангельской. – М. : Эхад Инк, 2002. – 15 с.
4. Филипович Л. ЗМІ – засіб формування міжконфесійної толерантності / Л.О. Филипович // Толерантність : сфера міжконфесійних відносин / Упорядн., авт. передм. Л.О. Филипович. – К. : ЦеРІС, 2004. – Вип. 2. – С. 97–110.
5. Социальная позиция протестантских Церквей России. – Москва – Барнаул : 000 «Телевидение «Свет Пробуждения», 2010. – 80 с.
6. Церковное руководство адвентистов седьмого дня. – Выпуск Генеральной Конференции АСД, 1990. – 147 с.
7. Історія релігій в Україні : у 10 т. Редколегія : А. Колодний (голова) та ін. Пізній протестантизм в Україні. Т. 6. (п'ятдесятники, адвентисти, свідки Єгови) / За ред. П. Яроцького. – Київ–Дрогобич : Коло, 2007. – 632 с.
8. Рабочий курс Отдела информации [Электронный ресурс] // Интернет-газета «Путь». – Режим доступа: http://www.asd.in.ua/uploads/rabo4ij_kurs.doc
9. Взаимоотношения со СМИ. Руководство для работников отдела информации и директоров отдела общественных связей Церкви Адвентистов Седьмого Дня. – Офис по связям со СМИ, Отдел информации Церкви Адвентистов Седьмого Дня, Генеральная Конференция. – 42 с.
10. Действия в условиях кризисных ситуаций. Материал для семинара / Комитет по прогнозированию и управлению кризисными ситуациями, Главный офис Всемирной Церкви адвентистов седьмого дня. – 50 с.

Стаття надійшла до редколегії 14.11.2011

Прийнята до друку 15.01.2012

BASIC SOURCES OF PROTESTANT JOURNALISM OF UKRAINE**Maxim BALAKLITSKY**

*Shevchenko Kyiv National University,
64, Vladimirska Str., Kyiv, Ukraine, 01601,
e-mail: tmk@univ.kiev.ua*

The basic sources of Protestant journalism of Ukraine are Bible, Church social concepts and manuals and job descriptions of media workers.

Key words: communication, Protestant, source, media, communicator.

**БАЗОВЫЕ ИСТОЧНИКИ ПРОТЕСТАНТСКОЙ ЖУРНАЛИСТИКИ
УКРАИНЫ****Максим БАЛАКЛИЦКИЙ**

*Киевский национальный университет им. Т. Шевченко,
ул. Владимирская, 64, Киев, Украина, 01601,
e-mail: tmk@univ.kiev.ua*

Базовыми источниками протестантской журналистики Украины являются Библия, социальные концепции, церковные уставы и должностные инструкции медийщиков.

Ключевые слова: коммуникация, протестант, источник, медиа, коммуникант.